

OSMANLI DEVLETİ'NDE İLK BANKA
Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları

Ü. Serdar Serdaroğlu

iktisat yayınları

İktisat Yayınları – 75
İktisat Tarihi Dizisi – 9

Ü. Serdar Serdaroglu, Osmanlı Devleti'nde
İlk Banka: Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları

Editör: Necmettin Kızılkaya
Yayına Hazırlayan: Mehmet İlkay Çiftci
Musahhah: Büşra Kırkpınar

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Sarıyıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2020
ISBN: 978-625-7015-58-5 | EISBN 978-625-7015-59-2

© İktisat Yayınları, 2021
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar
dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Serdaroglu, Ü. Serdar
Osmanlı Devleti'nde İlk Banka: Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları
1. Baskı, xviii + 266 s., 13,5 x 21 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-58-5 | EISBN 978-625-7015-59-2
1. Osmanlı 2. Banka 3. Ticaret

**OSMANLI DEVLETİ'NDE
İLK BANKA**
Dersaadet Bankası, Tüccarlar ve İş Ağları

Ü. Serdar Serdaroğlu

İktisat Tarihi Dizisi

Bu dizide, iktisat tarihi ile iktisadı tarihsel bir bakış açısından ele alan eserlere yer verilmektedir. Dizide finans, emek, sanayi, tarım, kurum tarihi, mekânsal iktisadi tarih, ülke iktisadi tarihleri, ekonomik sistemlerin tarihi de dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Abdul Azim Islahi, *Müslümanların İktisadi Düşünce ve Analize Katkıları*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesi ve Kurumları (16. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Değişimi (18. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *İslam İktisat Düşüncesinin Olgunlaşması (17. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Müslüman Arap Yazarların İktisat Düşünceleri (19. Yüzyıl)*

Abdul Azim Islahi, *Muhammed Hamidullah: İslam İktisadında Öncü Bir İsim*

Ahmed el-Ashker, Rodney Wilson, *İslam İktisadının Kısa Tarihi*

Miraç Çeven, *Doğu'da ve Batı'da Loncalar*

Ü. Serdar Serdaroğlu

1985 yılında Sivas'ta doğdu. Lisans eğitimini Maliye ve Kamu Yönetimi Bölümü'nde (2009), yüksek lisansını İktisat Tarihi Anabilim Dalı'nda (2011) İstanbul Üniversitesi'nde bitirdi. Doktora derecesini ise University of Birmingham, Osmanlı Çalışmaları Merkezinde İktisat Tarihi alanında 2018 yılında elde etti. Şubat 2010 – Temmuz 2020 arasında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat Tarihi kürsüsünde araştırma görevlisi olarak çalıştı. Halen aynı kürsüde Dr. Öğretim Üyesi olarak 19. yüzyıl Osmanlı İşletme ve Finans tarihi bağlamında ticari-finansal operasyonlar, tüccarlar, iş ağıları ve şirketler üzerine araştırmalarına devam etmektedir.

İçindekiler

Önsöz ve Teşekkür	ix
Sunuş	xiii
Kısaltmalar	xvii
Giriş	1
1. Dersaadet Bankası'nı Doğuran Sebepler	5
2. Dersaadet Bankası: Finansal Aracılar, Banka ve Poliçe Sistemi İlişkisi	47
3. Dersaadet Bankası Poliçe İşlemleri: Dış Ticaret, Tüccarlar ve Bankanın Tasfiyesi	119
Sonuç	179
Ekler	186
Notlar	203
Kaynaklar	237

Önsöz ve Teşekkür

Gerek içerik ve muhtevasıyla gerekse de kapsadığı toplumsal, hukuki ve iktisadi etki gücü bağlamında Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi sonrası Osmanlı Devleti'nde değişen iktisadi-finansal şartlar, bu kitapta o dönem için yeni sayılabilecek uygulamalardan biri olan banka kurma fikrinin etrafında şekillenmiştir. Nitekim Osmanlılar için 'bir devlet bankası kurma' fikri ve bunun uygulamaya geçirilmesinin hangi dinamikler ve fikri alt yapı üzerinden cereyan ettiği incelenmesi gereken önemli bir iktisat tarihi olayıdır. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlatılan Osmanlı bankacılık faaliyetlerinin ilk örneği olan Dersaadet Bankası'nın kuruluş amacı o dönem için kaime fiyatına istikrar kazandırmak iken, bankanın tali görevi ise kambiyo istikrarını sağlamaktır. Bankanın kambiyo istikrarını sağlayabilme anlamında gerçekleştirmiş olduğu poliçe işlemlerinin dış ticaret ve Osmanlı para sistemi ile yakından ilişkisinin olduğu bilinmektedir. Poliçe uzun yıllardır gerek uluslararası ödemelerde gerekse de iç ödemelerde Osmanlı ekonomisinde kullanılan bir uygulamadır. Bu ilişkinin teorik anlamıyla nasıl bir muhtevayı teşkil ettiği ve dış ticaret ödeme aracı olarak kullanılan poliçenin Dersaadet Bankası tarafından bir işlem alanı olarak görülerek uygulanması da önemli bir tarihi

tecrübedir. Bu işlemlerin yapılması bankaya verilen bir görevdi. Nitekim bankanın kurucusu olan iki tüccar bu finansal operasyonu 1843 yılından bankanın kuruluşu olan 1849 yılına kadar üstlenmişlerdi. Bu tecrübe üzerine Dersaadet Bankası'nın poliçe işlemlerine aynı şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu tecrübenin 'Osmanlı İktisat ve Finans Tarihi' literatürü içerisinde kayda değer bir yeri bulunduğu söylenebilir.

Dersaadet Bankası'nın hem organizasyonel özellikleri hem de faaliyete başlamış olduğu dönemin iktisadi şartları ile ifa ettiği görevin finansal ve ticari boyutları nedeniyle Osmanlı iktisat ve finans tarihi alanındaki bilimsel birikim içerisinde değerlendirilmesi uygun olacaktır. Osmanlı Devleti sınırları içerisinde resmi izinle kurulmuş ilk banka olan Dersaadet Bankası'nın sorunlu para sistemi nedeniyle üstlendiği kambiyo istikrarını sağlama görevi, bankanın poliçe hesaplarının tutulduğu arşiv kaynakları üzerinden tahlil edilmeye çalışılmıştır. Buna ilaveten, Osmanlı bankacılık tarihi literatür çalışmaları ve teorik bankacılık kaynakları ışığında Dersaadet Bankası'nın tam bir banka hüviyeti gösterip göstermediği incelenmeye çalışılmıştır. İslam toplumlarının mali ve finansal yapısına dair elimizdeki araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, hâlihazırda araştırmaya açık olan zengin arşiv kaynakları nedeniyle Osmanlı tecrübesinin ciddi katkısı olacağı düşüncesindeyiz. Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu iktisadi ve finansal kurumların, finansal araçların ve Dersaadet Bankası özelinde dış ticaret dengesi temini amacıyla yapılan finansal operasyonların nasıl ifa edildiği bahsi geçen arşiv belgeleri üzerinden tahlil edilebilmektedir. Söz konusu iktisadi ve finansal faaliyetlerin ve bunların yürütücüsü Dersaadet Bankası'nın işlevlerinden haberdar olmak Osmanlı finansal kurumları ve aktörlerinin daha iyi kavranmasına yardımcı olacaktır. Osmanlı arşivleri ve ilgili diğer Avrupa arşivleri sayesinde elde ettiğimiz bilgi ve veriler ışığında bu kitap çalışması, yukarıda

zikredilen Osmanlı bankacılık tarihi tecrübesinin Osmanlı iktisadi, ticari ve finansal yapısı içerisinde nerede durduğunu açıklamaya gayesindedir. Bu bakış açısıyla, bu çalışma özellikle Tanzimat Dönemi'nin ticaret ve iş ağlarının finansal piyasalar üzerinden nasıl şekillendiğini, tüccar ve bankerlerin ortaklıkları ile sahip olunan girişimci ağların mahiyetini ve bu anlamda hangi özellikleri muhteva ettiğini göstermeye çalışacaktır.

Bu çalışmayı hazırlama fikri, yüksek lisans tez çalışmaları sürecinde oluştu. Dersaadet Bankası'nın organizasyon yapısı ile finansal ve ticari işlevlerini araştırma düşüncesi, tez konusunu belirleme aşamasında hocalarımla yönlendirmeleriyle "Tanzimat Dönemi Osmanlı Finans ve Ticaret Tarihi" tartışmaları temelinde şekillenmiştir. Dolayısıyla bu kitap büyük oranda 2011 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Anabilim Dalında tamamladığım "Osmanlı Devleti'nde İlk Banka: Dersaadet Bankası ve Polişe İşlemleri" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasına dayanmaktadır. Öncelikle belirtmem gerekir ki; yüksek lisans tez çalışmasının kitaplaştırılması kuşkusuz İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürü Prof. Dr. Necmettin Kızılkaya hocanın gayretleriyle gerçekleşmiştir. İslam İktisadı ve Finansı ile İktisat Tarihi telif projesi genel yayın yönetmeni olarak büyük teşvik ve yönlendirmeleri için kendisine çok teşekkür ederim. Osmanlı bankacılık ve ticaret tarihi bağlamında; kurumlar, finansal-ticari işlemler, ortaklıklar ve aktörler üzerinden kitabın sunduğu yaklaşımın Osmanlı İşletme Tarihi disiplinine mütevazı bir katkı olarak düşünülmesi en büyük dileğimizdir. Tabii, bu vesileyle kitabın basımını üstlenen İktisat Yayınları editör ve ekibine de şükranlarımı sunarım.

Bu kitap nihai hale gelene dek gerek tez yazım aşamasından önceki konu seçiminde gerekse de tez yazım ve tezin kitaplaşması süreçlerinde verdikleri büyük destek ve doğrudan

yönlendirmeleri için Doç. Dr. Hüseyin AL, Dr. Şevket Kamil AKAR ve Prof. Dr. Coşkun ÇAKIR'a ne kadar teşekkür etsem azdır. Yüksek lisans tez danışmanım Prof. Dr. Ahmet KALA'ya çalışmama verdiği destek ve yazım aşamasında gösterdiği büyük anlayış için minnetarım. Ayrıca Dersaadet Bankası poliçe işlemlerinin yer aldığı Fransızca kayıtların okunmasına verdiği destekten ötürü Prof. Dr. Enes KABAKÇI'ya da çok teşekkür ederim. Son olarak bana desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen anne ve babama şükranlarımı sunarım. Geç kalmış bir teşekkür olarak bu kitabı sevgili anne ve babama ithaf ediyorum.

Ü. Serdar Serdaroğlu

Beyazıt-Fatih, Haziran 2020

Sunuş

Bu kitapta, Osmanlı Devleti açısından bir reform ve mali buhran çağı olarak tanımlayabileceğimiz 19. yüzyılın ikinci yarısında Dersaadet Bankası'nın hangi nedenlerden ötürü kurulmuş olduğu, Osmanlı bankacılık tarihindeki önemi, dış ticaret ve poliçe sistemiyle ilişkisi ele alınmaktadır. Dersaadet Bankası hakkındaki arşiv belgelerinden yararlanılarak birçok çalışma kaleme alınmış olup, bankanın Osmanlı Devleti'nde ilk resmi izinle kurulmuş bankacılık tecrübesi olduğuna dair muhtelif kaynaklarda görüş birliği bulunmaktadır. Hâlihazırda kaleme alınmış birçok dolaylı çalışmanın bulunduğu bu bankanın araştırma konusu seçilmesinin nedeni, Dersaadet Bankası'nın bizatihi organizasyon tarihinin ayrıntılı şekilde ortaya konulmaması ve bankanın gerçekleştirdiği poliçe işlemlerinin kaydedildiği defterlerin incelenmemiş olmasıdır. Aynı zamanda Dersaadet Bankası hesaplarından hareketle banka ile poliçe alış-veriş ilişkisine giren tüccarların kimler olduğu, söz konusu tüccarların iş alanlarının tespit edilebilme ihtimali ve nihayet bankanın gerçek manada banka özelliği gösterip göstermediği soruları konunun incelenmesinde teşvik edici olmuştur.

Dersaadet Bankası'nın Osmanlı para sistemindeki kronik istikrar sorunu nedeniyle Avrupa üzerine çekmiş olduğu poliçelerin

dış ticaret ödeme aracı olarak oynadığı rol, üzerinde durulması gereken bir diğer konudur. Ticarete ödeme aracı olarak kullanılan poliçe ve benzeri araçların dünya ticaret tarihi boyunca işlem maliyetlerini azaltıcı etkisi olduğu bilimektedir. Dersaadet Bankası, Osmanlı Devleti'nin dış ticaret açıklarının finansmanı noktasında maliyet azaltıcı etkiye sahip poliçe ihracı yöntemiyle 19. yüzyılın ikinci yarısında kambiyo sabit tutarak ödemeler dengesinin bozulmasına mâni olmaya çalışıyordu. Bu nedenle poliçenin nasıl bir ödeme aracı olduğu, tarihi gelişim süreci ve hangi hukuki şartları muhteva ettiği teorik bir kısım olarak çalışmamız içerisinde yer almıştır.

Bu nedenle özellikle II. Mahmud dönemindeki pek çok taşış uygulamasının ardından Osmanlı devlet adamlarının önlerinde bir sorun olarak buldukları paranın değerinin korunması hadisesi gereğince kaime fiyatlarının istikrarı Dersaadet Bankasının sorumluluk alanı olarak belirlenmişti. Bankanın diğer sorumluluğuysa Avrupa'ya poliçe keşide ederek kambiyo istikrarı sorununda düzenleyici rol oynamasıydı. Bankanın müdürleri J. Alléon ve E. Baltazzi'nin banka kurulmadan önce bir bankerlik faaliyeti olarak kambiyo sabitleme işiyle uğraşmaları bankanın gerçek manada banka özelliği gösterip, göstermediği sorusunu akla getirmiştir. Dersaadet Bankası'nın ne kadar banka olma özelliği taşıdığını tespit etmede teorik bankacılık bilgilerinin yanı sıra, dönemin Avrupa'daki bankacılık faaliyetlerine dair bilgiler de bize rehberlik etmiştir.

Bu çalışma yukarıdaki soru ve bilgiler çerçevesinde giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde genel, kısa bir değerlendirme yapılırken, ilk bölümde Tanzimat sonrası iktisadi yapının genel özellikleri, Dersaadet Bankası'nın kuruluş amacı kaime fiyatları ve kambiyo istikrarını sağlayan nedenler incelenmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Osmanlı finans tarihinin

bankacılık faaliyetleri öncesi dönemdeki en önemli aktörleri sayılan sarraf-bankerlerin önemine kısaca değinildikten sonra, Osmanlı'daki banka kurma teşebbüslerinden bahsedilmiştir. İslam bankacılık tarihi açısından önemli görülen Osmanlı tecrübesinin kısa bir serencamının verildiği bu bölümde aynı zamanda poliçe-dış ticaret ilişkisi teorik çerçevede izah edilmiştir. İkinci bölüm bu tarihi ve teorik bilgi temeli üzerinde Dersaadet Bankası'nın kuruluş gerekçesi, kuruluşu dair önemli görülen bilgiler ve ne derece modern banka özelliği taşıdığı tespitleriyle son bulmaktadır. Çalışmanın son bölümünde Dersaadet Bankası'nın poliçe hesap defterleri üzerinden değerlendirme yapılarak, toplam poliçe işlem hacmi, tasfiye sonrası kalan borç rakamları ve poliçe çeken dönemin büyük tüccar ve bankerlerinin iş kolları, iş ağıları ve faaliyetlerinin mahiyeti kabaca gösterilmeye çalışılmıştır.

Kısaltmalar

A. MKT. MHM.	:Sadaret Mektubi Kalemî, Mühimme
A. AMD.	:Amedi Kalemî
A. AMD.	:Amedi Kalemî
A. MKT.	:Sadaret Mektubi Kalemî
ABD	:Anabilim Dalı
A.e.	:Aynı eser
B.	:Receb
BOA	:Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz.	:Bakınız
Bsk.	:Baskı
C.	:Cemaziülahir
C.	:Cilt
C. ML.	:Cevdet Maliye
Ca	:Cemaziyelevvel
Çev.	:Çeviren
DİA	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
Edt.	:Editör
Haz.	:Yayına Hazırlayan

HR. MKT.	:Hariciye Nezareti Mektubi Kalemî
HR. SFR.	:Hariciye Sefaret
HR. TO	:Hariciye Nezareti, Tercüme Odası
İ. DH.	:İrade Dâhiliye
İ.HR.	:İrade Hariciye
İ. MMS.	:İrade Meclis-i Mahsûs
İ.MSM.	:İrade Mesail-i Mühimme
İ. MVL.	:İrade Meclis-i Vâlâ
L.	:Şevval
M.	:Muharrem
MAD. d.	:Maliyeden Müdevver Defterleri
ML. d.	:Maliye Kısmı Müteferrik Defterleri
ML. MKT. d.	:Mektubî Kalemî Defterleri
ML. MSF. d.	:Masârifât Muhasebeciliği Defterleri
ML. VRD. d.	:Vâridât Muhasebesi Defterleri
N.	:Ramazan
R.	:Rebiülahir
RA	:Rebiülevvel
S.	:Sayı
S.	:Safer
s.	:Sayfa
SBE	:Sosyal Bilimler Enstitüsü
Ş.	:Şaban
TNA	:The National Archive, Kew Gardens-Londra
Y. EE. d.	:Yıldız Esas Evrakı Defterleri
Z.	:Zilhicce
Za.	:Zilkade

Giriş

Osmanlı iktisat tarihi çalışmalarında finansal anlamda bir kurumsal yapılanma olarak bankacılık meselesinin anlaşılması birçok farklı konunun anlaşılmasına bağlıdır. Modern bankacılık faaliyetlerinin henüz tam manasıyla işletilemediği 19. yüzyılın ortalarında bankacılık teşebbüslerinin nasıl bir çerçevede değerlendirilmesi gerektiği bu nedenle önemli bir soru olarak cevaplanmayı beklemektedir. Tarihsel açıdan ele alırsak, bankacılık veya finansal işlemlerin mazisi yeni bir durum gibi değerlendirilemez. Günümüz bankalarının ekonomideki rolü geçmiş dönemlerle kıyaslanamayacak derecede artmış ve bankalar arası işlem ağı oldukça genişlemiştir. Bu gelişme modern bankacılık öncesi dönemde finansal işlemlerin yapılamadığı veya çok sınırlı düzeyde yapıldığı anlamına gelmez. Geçmiş dönemlere ait finansal işlemlerin modern dönemin hazırlayıcısı gibi değerlendirilip, birçok farklı aracı figür tarafından yürütüldüğü bilinmelidir. Bankacılık tarihinin Osmanlı Devleti özelinde incelenmesi meselesi de tam bu noktada, kurumsal bankacılık faaliyetlerinin öncesinde Osmanlı'da ne tür bir yapının olduğu sorusunu gündeme getirmektedir. Başlangıçta ifade edildiği üzere Osmanlı

bankacılık teşebbüslerini anlayabilmenin yolu bu girişimleri etkileyen süreci anlamlandırabilmekten geçmektedir.

Osmanlı Devleti'nin ilk bankacılık tecrübesi olan Dersaadet Bankası dönemin sahip olduğu özelliklerin ve ihtiyaçların doğrultusunda faaliyetlerine başlamıştır. Her iktisadi kurumun taşıması gereken 'kuruluş amacı ve gayesi' Dersaadet Bankası için de söz konusuydu. Bu amacın nasıl şekillendiği öncelikle anlaşılması gereken olgu olarak düşünülmelidir. Dersaadet Bankası Osmanlı Devleti'nin siyasi ve iktisadi sorunlarının arttığı Tanzimat Fermanı sonrası dönemde 1849'da kurulmuştu. Bankanın kuruluş dönemi koşullarına dair satır başlarını anlama gayreti değerlendirmemizin yerinde tespitlerle zenginleşmesini sağlayacaktır. Çalışmanın inceleme alanı bankacılık faaliyetlerinin ve Osmanlı Devleti nezdinde kurulacak ilk bankanın ne anlama geldiğinin tespiti bankanın kuruluş dönemi özelliklerinin tahlilinden geçmektedir. Bu kaygı uyarınca kitabın birinci bölümünde Dersaadet Bankası'nın ana kuruluş gayesi kaime fiyatlarına istikrar sağlama gereğinin ve tali bir amaç olsa dahi üzerinde durmamız gereken kambiyo istikrarı sorununun hangi dönemsel gelişmeler nedeniyle oluştuğuna değinilmiştir. Bu çerçevede birinci bölümün ilk kısmında öncelikle Tanzimat Fermanı'na dek ortaya çıkan reform çabalarının ve fikirlerinin neler olduğundan bahsedilmiştir. İktisadi ve mali konularda yazılmış layiha ve sefaretnameler ışığında Tanzimat dönemi öncesi değişim ihtiyacının ne boyutlarda olduğu ortaya konulmuştur. Tanzimat Fermanı öncesi yaşanan reform tartışmalarının değerlendirilmesinin ardından, Dersaadet Bankası'nın nasıl bir düzlemde kurulduğunu anlamak için Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile nasıl bir yapının oluştuğu izah edilmiştir. Bu tartışmalar İslam toplumlarının ihtiyaçlarını tarihsel planda ortaya koyması bakımından da önemlidir.

Birinci bölümün ikinci kısmında da Dersaadet Bankası'nın kuruluşuna neden olan kaime fiyatlarının ve kambiyo istikrarının neden sağlanamadığından bahsedilmiştir. Bu süreçler anlatılırken kaime fiyatlarının ve kambiyonun tutulmasında dış ticaret dengelerinin 19. yüzyıldaki eğilimi gösterilmek istenmiştir. Osmanlı dış ticaret hacminin Avrupa'daki gelişmeler nedeniyle genişlemesi ve 1838'de imzalanan Baltalimanı Antlaşması sonrasında yed-i vahid uygulamasının terkiyle oluşan dış ticaret ortamı üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte yeni vergilendirme politikası sonrasında kökeni 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı dönemine dayanan kambiyo istikrarının korunamaması hadisesi istikrarsızlığın önemli birer nedeni olarak anlatılmıştır. Diğer taraftan Osmanlı Devleti'nin parasal sistemindeki bozukluk ve karmaşıklığın kaime fiyatlarını nasıl etkilediğini gösterebilmek hedeflenmiştir. Bu parasal sistemde tedavüldeki farklı vezin ve ayarda paralardan bahsedilmiş, bu paraların nasıl topal çift-metal (*limping*) sistemine doğru evrildiği anlatılmıştır. Kısa bir değerlendirmeye kaime fiyatlarının neden dalgalandığı Osmanlı para sistemiyle ilişkilendirilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde öncelikle Dersaadet Bankası kurulmadan Osmanlı finans tarihinde nasıl bir sistem olduğu, bu sistemin, yani bankaların olmadığı dönemlerde; bankacılık hizmetlerinin kimler eliyle yürütüldüğü konuları yer almaktadır. Dersaadet Bankası öncesi kurulamayan bankalar, sarraf/banker grubunun geçirdiği değişim ve tüm bu gelişmelerin bankacılık faaliyetlerine yansımaları anlaşılmaya çalışılmıştır. Diğer husus da Osmanlı hükümetiyle yaptığı kambiyo sözleşmesi uyarınca Osmanlı Devleti'nde kurulmuş ilk banka olan Dersaadet Bankası'nın Avrupa'daki temsilcileri aracılığıyla çektiği poliçelerin teorik açıdan nasıl bir ödeme aracı olduğu anlatılmıştır. Bu kısım Dersaadet Bankası'nın bir ödeme aracı olarak poliçeyi nasıl kullandığının kısa izahına ayrılmıştır. İkinci bölümün son kısmında

ise Dersaadet Bankası'nın modern manada veya Avrupa'da kurulmuş olan muadilleriyle karşılaştırıldığında ne kadar banka özelliği taşıyıp taşımadığı değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme öncesinde bir finansal kurumun banka olma özelliğinin neler olduğuna önemli ölçüde yer ayrılmıştır.

Çalışmanın son ve üçüncü bölümünde Dersaadet Bankası'nın müdürlerince yapılmaya çalışılan poliçe keşide işleminin kayıtlı olduğu hesaplar üzerinden bir işlem hacmi ortaya koymak gayesi bulunmaktadır. Dersaadet Bankası'nın 1851 yılının Eylül ayında yapılan sözleşme uyarınca Avrupa'ya çektiği poliçelerin miktarlarının tutulduğu hesap defterlerinin değerlendirmesi bu bölümün temelini oluşturmaktadır. Bu defterdeki kalemlerin her yıl için ve çekildiği merkezler bakımından ayrı ayrı hesaplaması yapılmış, bu hesaplamalar karşılaştırılarak poliçe keşide miktarının seyri ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca Dersaadet Bankası aracılığıyla poliçe kullanan tüccar-bankerlerin faaliyet alanlarının neler olduğu, bankerlik veya ticaretle uğraşanların poliçecilik faaliyeti içerisindeki payının ne olduğu da karşılaştırmalı olarak izah edilmeye çalışılmıştır. Tüccarlara dair tartışılan diğer unsur da poliçeci tüccar grubunun finans sektörüyle nasıl bir ilişki eğiliminde olduğudur. Dersaadet Bankası aracılığıyla toplamda kaç farklı tüccar-sarraf-bankerin poliçe çektiği ve bunların iş – faaliyet alanlarının neler olduğu kısaca konu edinilmiştir. Nihayet bankanın 1852 yılının sonundan itibaren tasfiyesi ve kapanışı hakkında da kısaca bilgi verilmiş, oluşan borç miktarları gösterilmeye çalışılmıştır.